

A fogvatartottak vallásgyakorlásának aspektusai

Aspects of prisoners' religious practice

Szilassy Roland

kiemelt főreferens, bv. alezredes
Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága,
Fogvatartási Ügyek Szolgálat,
Reintegrációs és Módszertani Főosztály
szilassy.roland@bv.gov.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány a Börtönlelkészi Szolgálat által kifejtett hatásokat vizsgálja a fogvatartottak hitélete tükrében. További feltárandó kérdés, hogy a bűn felismerése és a bűnbánatra jutás miként jelenik meg az elítéltek életében, továbbá mindezek hogyan hatnak vallásosságukra.

Módszertan: Kérdőíves felmérés nyolc büntetés-végrehajtási intézetre kiterjedően, 200 fő fogvatartott bevonásával.

Megállapítások: Meglepő módon a férfiak mérhetően nagyobb megelégedettséget mutattak a Börtönlelkészi Szolgálat és az egyes börtönmissziós szervezetek által szolgáltatott vallási lehetőségek vonatkozásában. A nőkhöz viszonyítottan a férfi fogvatartottak esetében a vallásosság erősödése szintén markánsabb jelleget mutat. Azonban mindezekon túl, a nemektől függetlenül megállapítható, hogy csekély számban jutnak el a (bűn)cselekményük felismeréséhez, ezáltal a bűnbánat kifejeződése és a jóvátétel igénye is szerény mértékben mutatkozott meg.

Érték: A megkérdezettek döntő része (több mint 70%-a) elégedettségének adott hangot a szabad vallásgyakorlás mint alapvető jog biztosításával összefüggésben. A két nem között a hitélet körében mért különbségek, valamint a bűnbánat érvényre jutásával kapcsolatos kérdések további kutatás(ok) szükségességének igényét vetik fel.

Kulcsszavak: börtönlelkészi és börtönmissziós tevékenység, vallásszabadság, vallásos nevelés, állami keretek közötti egyházi szolgálat

Abstract

Aim: The study examines the effects exerted by the Prison Chaplain Service in the light of the religious life of the inmates. Another question to be explored is

how the recognition of sin and repentance appear in the lives of the convicted, and how all this affects their religiosity.

Methodology: Questionnaire survey covering eight prisons, involving 200 prisoners.

Findings: Surprisingly men showed measurably higher satisfaction with the religious opportunities provided by the Prison Chaplaincy Service and by some prison mission organisations. Compared to women, the increase in religiosity among male prisoners also shows a more marked pattern. Beyond this, however, regardless of gender, it can be noted that a low number of prisoners come to the realisation of their (sin) offence, thus the expression of repentance and the need for reparation is also expressed to a modest extent.

Value: The vast majority of respondents (more than 70%) expressed satisfaction with the guarantee of freedom of worship as a fundamental right. The differences between the two genders in the area of faith life and issues related to the enforcement of repentance raise the need for further research.

Keywords: prison chaplaincy and prison mission activity, freedom of religion, religious education, church service within state frameworks

Bevezetés

Krisztus követői az első századok óta jelen vannak, s támogatást nyújtanak a szabadságuktól megfosztottak, a fogvatartottak számára. A vallási nevelés lehetőségeinek kiszélesedését követően, a dualizmus korában végigvitt büntetőjogi és börtönreformok pedig megteremtették a börtönlelkészek szervezett keretek közötti tevékenységének lehetőségét. A Balassagyarmati Fegyház és Börtön vonatkozásában például 1857-től működött börtönlelkész, és a célok megvalósítását tervezetten épített – jelenleg is használatban lévő, korhűen felújított – börtönkápolna is szolgálta. Ez a történelmi korokon átívelő jelenlét 1952-ben ért véget. A múlt század ötvenes és hatvanas éveiben a Váci Fegyház és Börtön „Doberdó” részlege több lelkész, atya (Lénárd Ödön, Placid atya, Mindszenty József stb.) számára jelentette a szabadságtól való megfosztás fizikai korlátait. A változás, a visszatérés lehetősége a rendszerváltozást követően, az 1990-es években jött el. Kezdetben csak a börtönmisszió szolgálta a fogvatartottak hitéletének biztosítását, majd a Börtönlelkészi Szolgáltatásról szóló 13/2000. (VII.14.) IM rendelet hatályba lépését követően szervezeti szinten is megnyílt a lehetőség a szabad vallásgyakorlás mint alapvető jog szavatolására.

Röviden a Börtönlelkészi Szolgálatról

A 2000. évtől 28 börtönlelkész kezdte meg a tevékenységét az ország valamennyi büntetés-végrehajtási (továbbiakban bv.) intézetében, főszabályként a területi bv. szerveknél főállásban, helyi bv. szervezetek tekintetében pedig heti 20 óra időtartamban, részmunkaidőben. A státuszbeli változások következtében jelenleg 37 fő alkotja a Börtönlelkészi Szolgálatot.

Amennyiben a Börtönlelkészi Szolgálat tevékenységét akarjuk értékelni, úgy a bv. szervezetébe való sajtóságos beágyazottsága okán három aspektusból szükséges megvizsgálni azt. Ugyanazon kérdést kell háromféle szempontból feltennünk. Egyrészt azt, hogy mit vár el maga a Börtönlelkészi Szolgálat a küldetésétől, másfelől milyen tevékenységet vár el a bv. szervezet a Börtönlelkészi Szolgálattól, és végül mit várnak, mit remélnek a fogvatartottak a Börtönlelkészi Szolgálat, a börtönlelkészek munkájától.

A Börtönlelkészi Szolgálat 20 éves évfordulója alkalmából rendezett konferencián Dr. Veres András püspök úr *A börtönpasztoráció teológiai dimenziói* címmel tartott előadásában arra a feltett kérdésre keresi a választ, hogy „*Miért jártok ti a börtönbe az elítéltekhez? Mit vártok tőlük?*” (Veres, 2021). A büntetőeljárás belső ellentmondásainak, valamint korunk szabadelvű, a bűnt is relativizáló szemléletmódjának köszönhetően az elkövetők jelentős részénél hiányzik a bűn beismerése. A bűn felismertetése, beismeretése, majd azt követően a bűnbánati gyakorlat a fenti esetekben fontos lelkipásztori feladattá válik. A bűnbánó szeretet gyakorlása jó az elkövetőnek és jó a társadalomnak is, hiszen amennyiben a bűnnek van társadalmat romboló hatása, az elégtételnek is van – az egész közösséget építő – ereje (Veres, 2021).

Az evangéliumi üzenet „*Börtönben voltam, és fölkerestetek*” (Mt 25,31-46), melyben az Úr azonosítja magát a foglyokkal, nem hagy kétséget afelől, hogy az egyház nem hagyhatja magára azokat, akik börtönbe zárva a lelki és fizikai elhagyatottság terhét hordozzák. Fontos feladat, misszió az egyházak tevékenységében a szabadságuktól megfosztottak pasztorálása, a lelkek üdvösségre jutásának elősegítése – ez a legfontosabb cél, minden más feladat ennek rendelődik alá.

A kereszténység meggyőződése egyrészt, hogy szabadításra szorulunk (vö. a *Szabadító* című, 2022-ben készült dokumentumfilmben bemutatott Lólé Attila szabadult elítélt élettörténetét), másrészt, hogy Krisztus a Megváltó, és evangéliuma szabadulást, üdvösséget hoz a hívőknek. Ezt az üdvösséget az Isten országának képével írhatjuk le, ami azt jelenti, hogy Isten uralkodik az ember életében. Az Isten országa már itt van bennünk, közöttünk, de ugyanakkor várjuk is eljövételét. Az eljövendő üdvösség pedig azt jelenti, hogy részünk lesz az örök életben és részesedünk a feltámadt Krisztus dicsőségében.

A büntetés-végrehajtás oldaláról a Börtönlelkészi Szolgálat megalakulása óta szintén folyamatosan felvetődik a kérdés, hogy mit várunk annak működésétől, az egyházak börtönpasztorációban betöltött szerepétől. A hatályos szabályozás, a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 164. § (7) bekezdése egyértelműen megfogalmazza az elvárásokat: „*az elítéltek reintegrációjának elősegítése érdekében a büntetés-végrehajtási szervezet igénybe veszi a Börtönlelkészi Szolgálat tevékenységét*”. Ezen tevékenység túlmutat a büntetés-végrehajtási intézet falain. A börtönlelkészi szolgálatról és börtönmissziós tevékenységről szóló 8/2017. (VI. 13.) IM rendelet 2. § h) pontja a Börtönlelkészi Szolgálat főbb feladatai közé sorolja az utógondozásban való közreműködést.

A rendeletekben meghatározottak ellenére nem szabad figyelmen kívül hagyni az egyházak szempontrendszerét, amelyben az általuk kítűzött célok és a büntetés-végrehajtási szervezet tevékenységének középpontjában lévő, az elítéltek reintegrációját elősegítő tevékenységi rendszer nem fedi le pontosan egymást, ebből fakadóan az egyes nézőpontok különbségei jól megragadhatók (vö. a Börtönügyi Szemle 2015/3. számában megjelent kerekasztal-beszélgetéssel). A kerekasztal-beszélgetésben – mely inkább az interjú műfajához áll közelebb – arról beszélnek a meghívott börtönlelkészek, hogy egyikük sem tart reintegrációt célzó lelki gondozást, szentmisét vagy istentiszteletet. Amennyiben ezek nyomán (mégis) jelentkezik egyfajta pozitív reintegrációs hatás, az egy plusz irgalmi, könyörületi ajándékként könyvelhető el. A börtönlelkészek szerepfelfogása, küldetése az elítéltek reintegrációja terén egy nagyon speciális kettős identitásként fogható fel. Ebben a kettős identitásban az egyházi, illetőleg az állami küldetésből eredő gyökerek felekezetenként és azon belül egyénenként is eltérő dinamikájú karaktert mutatnak az adott börtönlelkész szolgálatában. A fenti kettőség egy speciális kettős függelmi viszonyból ered. A Börtönlelkészi Szolgálatról és a börtönmissziós tevékenységről szóló 8/2017. (VI. 13.) számú Igazságügy Miniszteri (IM) rendelet Börtönlelkészi Szolgálatnak az egyházi jogi személy által végzett egyházi szolgálatot nevezi, börtönlelkésznek pedig azt a személyt hívja, akit egyháza, felekezete erre a sajátos szolgálatra felhatalmaz, illetőleg azzal megbíz.

Tehát a definíció egy függelmi viszonyt ír le, ugyanakkor a bv. keretei közé kerülve egy újabb függelmi viszony közepette találja magát a Börtönlelkészi Szolgálat lelkésze, hiszen a bv. intézet állományába kerülve a bv. intézet parancsnokának irányítása alatt végzi a munkáját és nem melleleg az illetményezése is a bv. intézet által történik. Ugyanakkor a bv. szerv vezetője a hitéleti tevékenység szakmai munkájára vonatkozóan nem hozhat döntést, a börtönlelkész szakmailag csak és kizárólag az egyházi elöljárója irányítását köteles követni.

A bv. szervezet tehát megteremti a szabad vallási életnek mint emberi alapjog gyakorlásának feltételeit, de annak tartalmát nem határozza meg, nem határozhatja meg. Tihanyi Miklós úgy fogalmazza meg, hogy „a Börtönlelkészi Szolgálat a reintegráció társadalmi céljának megvalósulása érdekében állami keretek között végzi az egyházi szolgálatát” (Tihanyi, 2020).

A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény és más kapcsolódó törvények módosításáról szóló 2018. évi CXV. törvény (a továbbiakban: RIASZ törvény) hatályba lépését követően, 2019. február 15-étől a börtönlelkészek rendvédelmi alkalmazott jogviszonyba kerültek. A börtönlelkészeket delegáló egyházak a bekövetkező változásokat úgy értékelték, hogy azok sértik az önrendelkezéshez fűződő jogaikat és az egyházi szuverenitásukat. Az egyházi képviselőkkel történt egyeztetéseket követően a RIASZ törvény módosításra került, melynek értelmében a börtönlelkészek továbbra is rendvédelmi alkalmazottként látják el a feladataikat, azonban – tiszteletben tartva az egyházi önrendelkezés, szuverenitás elvét – a RIASZ törvény szabta kötetmi keretek jó része alól (például túlszolgálat elrendelése, átrendelés lehetősége, rendészeti szakvizsga kötelezettsége) mentesítést kaptak a börtönlelkészek.

A kérdőíves felmérés

A kérdőíves felmérésünkkel a bevezetőben feltett kérdés harmadik aspektusát (a fogvatartottak szempontjából) megvilágítva a következőket tettük vizsgálat tárgyává: a fogvatartottak miért tartják szükségesnek a vallás gyakorlását? Mit várnak a hitélettől, mit várnak az egyháztól és az őket képviselő börtönlelkészektől?

A kutatást nyolc bv. intézetben (Állampisztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet, Balassagyarmati Fegyház és Börtön, Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet, Közép-dunántúli Országos Büntetés-végrehajtási Intézet, Márianosztrai Fegyház és Börtön, Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet, Szegedi Fegyház és Börtön, Váci Fegyház és Börtön) 200 fő fogvatartott bevonásával végeztük el. Az igényelt 200 db kérdőívből 188 db volt értékelhető. A felvett kérdőívek száma a felsorolt bv. intézetek befogadási kapacitásával arányosan, differenciáltan 20 és 30 db között került meghatározásra. A kérdőívek kitöltésére önkéntes alapon, anonim, felügyelet, kérdezőbiztos jelenléte nélkül, nyugodt körülmények között, a zárkákban, lakóhelyiségekben került sor. A kérdőív fejlécében a bevont fogvatartottak számára világossá tettük, hogy közreműködésükkel a bv. intézeteken belüli hitélet felmérését, jobb megismerését segítik elő.

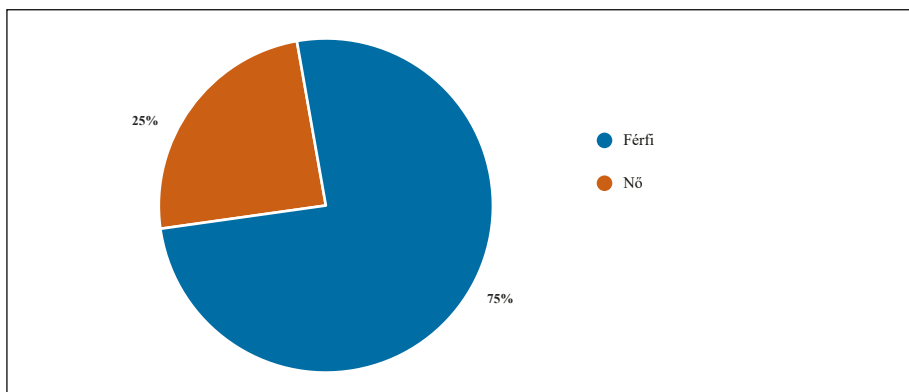
Az összeállított kérdőívben 15 db kérdést tettünk fel, ezek között 11 eldöntendő, illetőleg többszörös választásos kérdés szerepelt. Továbbá négy olyan kérdés került beépítésre, melyben a fogvatartottak aktívabb közreműködését kértük a kifejtendő válaszok vonatkozásában. Sajnos az adekvát válaszok aránya e kérdésekben mutatták a legkevesebb felhasználhatóságot, valamint a válaszolók aránya is jóval csekélyebb mértéket mutatott.

A felmérés eredménye

A nyolc bv. intézetnek a kérdőív mellett megküldött feladatszabó levélben meghatározásra került, hogy a fogvatartottak kiválasztásánál – megfelelő kontrollcsoportot képezve – 50-50% arányban kerüljenek kiválasztásra a hitélet szempontjából aktív, valamint a hitélet szempontjából inaktív fogvatartottak. A minta (N) nagysága = 188. A férfiak és nők arányára vonatkozóan nem került megfogalmazásra előzetes koncepció. Mivel a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet és a Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet egyes objektumaiban női fogvatartotti részlegek is vannak, ráadásul utóbbiban egyedülálló módon APAC részleg is működik, így természetes volt az érintett bv. intézet részéről a női fogvatartottak bevonása is.

Ezúton az országos arányhoz képest a női fogvatartottak felül reprezentált-sága valósult meg (75% férfi és 25% női válaszadó, míg az országos átlag női fogvatartottak arányát tekintve 7,8 %).

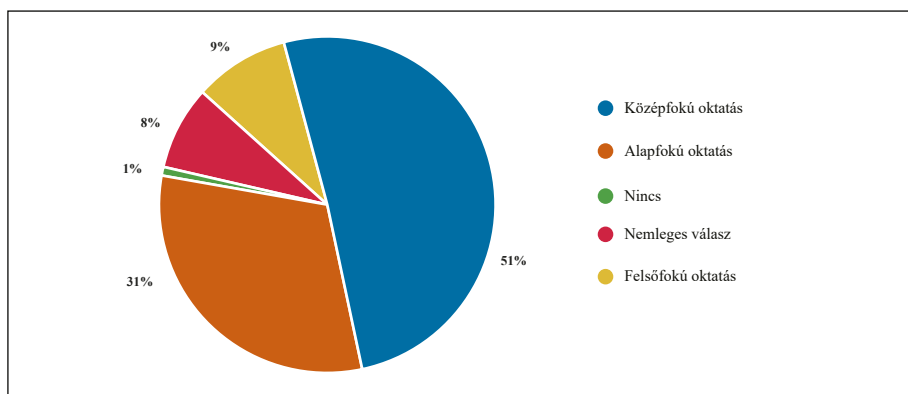
1. számú ábra: Nemek szerinti megoszlás

Forrás: Készítette a szerző.

Az életkor tekintetében elmondható, hogy a válaszadók átlag életkora 41 év. Az iskolai végzettség vonatkozásában 58 fő alapkörű oktatást végzett (ebből 4 fő kevesebb, mint 8 általános osztályt), 96 fő középkerű oktatásban részesült (közülük 26 fő szakmunkás, ipari vagy kereskedelmi iskolát végzett, 18 fő külön jelezte, hogy érettségivel rendelkezik, 4–4 fő pedig azt, hogy technikumot vagy gimnáziumot). További 17 fő pedig felsőkerű (főiskolai vagy egyetemi) végzettséggel rendelkezik. (16 fő nem válaszolt a kérdésre, 1 fő pedig azt jelezte, hogy nincs végzettsége).

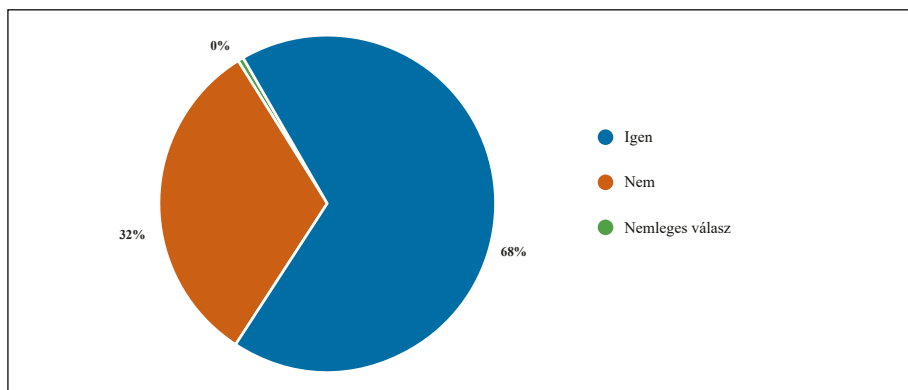
2. számú ábra: Legmagasabb iskolai végzettség

Forrás: Készítette a szerző.

A kiválasztás egyik legfőbb koncepciója – ahogy azt korábban írtuk – az volt, hogy 50–50% arányban legyenek a vallásosok és az aktív hitéletet nem élők. A kérdésre, hogy vallásos nevelésben részesült-e (4. kérdés) a válaszadók túlnyomó többsége, 127 fő (67,553%) jelzett igen választ és 58 fő nemleges választ, tehát megállapítható, hogy a vizsgált fogvatartotti populáció 67,553%-a úgy került bv. intézetbe, hogy a Krisztust követő útra történő rávezetése valamilyen szintre már eljutott.

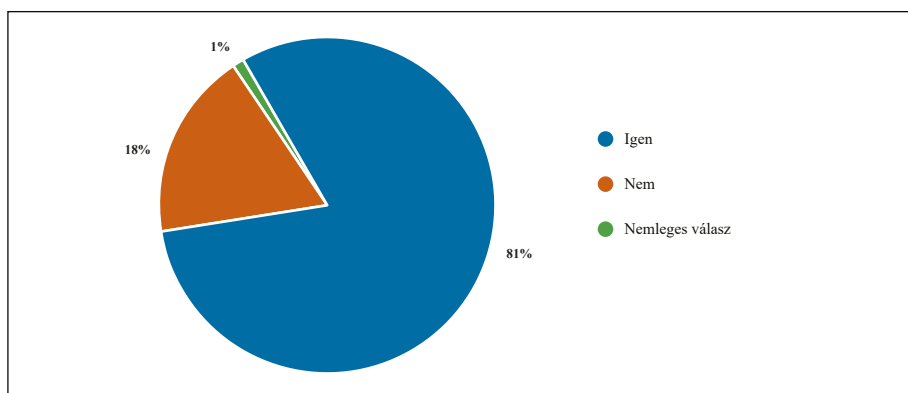
3. számú ábra: *Vallási neveletésben részesült*

Forrás: Készítette a szerző.

Az 5. kérdésben adott válaszok ezt visszaigazolják, sőt meg is haladják (81,382%), mivel azok között, akik nemleges választ adtak, többen megjelölték, hogy megkeresztelték és templomba járatták.

4. számú ábra: *Bekerülés előtt részt vett vallási alkalmakon*

Forrás: Készítette a szerző.

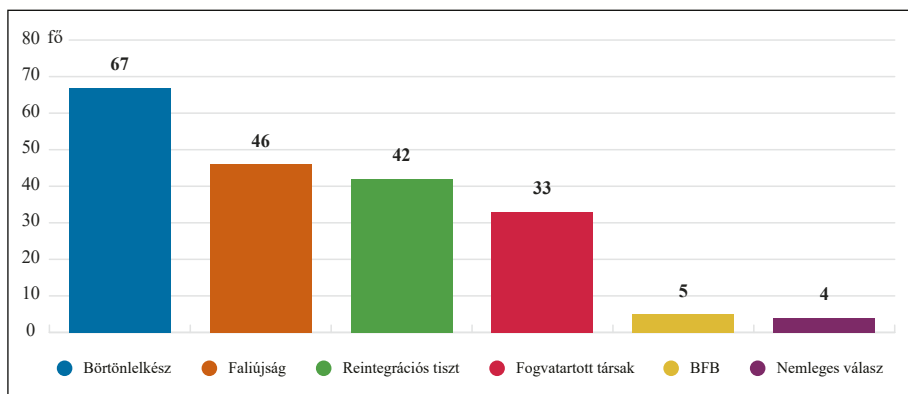
A vallásosságuk mértékét a teljes mintából 164-en (87,235%) válaszolták meg, melyet 1–6 közötti skálán értékelve 3,155-re tettek.

Azon kérdésre, hogy mi módon szerzett tudomást a börtönön belüli vallásgyakorlási alkalmakról a legmagasabb számban a börtönlelkésszel való személyes kapcsolat útján értesültek: 67 fő (35,638%) választ adtak. Azt követően a faliújságot és a belső zárt láncú televíziós rendszert 46 fő (24,468%), harmadsorban

a reintegrációs tiszteket 42 fő (22,340%), és végső soron a Befogadási és Fogvatartási Bizottság (a továbbiakban: BFB) ülését 5 fő (2,659%) jelölték meg hírforrásként.

Az utóbbiak csoportja körében meg kell jegyeznünk, hogy bár a Befogadási és Fogvatartási Bizottság működéséről szóló 8/2020. (III.25.) számú BVOP utasítás nem szabja meg a börtönlelkészek részvételét a BFB üléseken, ugyanakkor a legtöbb bv. intézet a helyi szabályozóiban a lehetőséget megadja a részvételre a börtönlelkészek számára.

5. számú ábra: Vallási alkalmakról történő értesülés módja

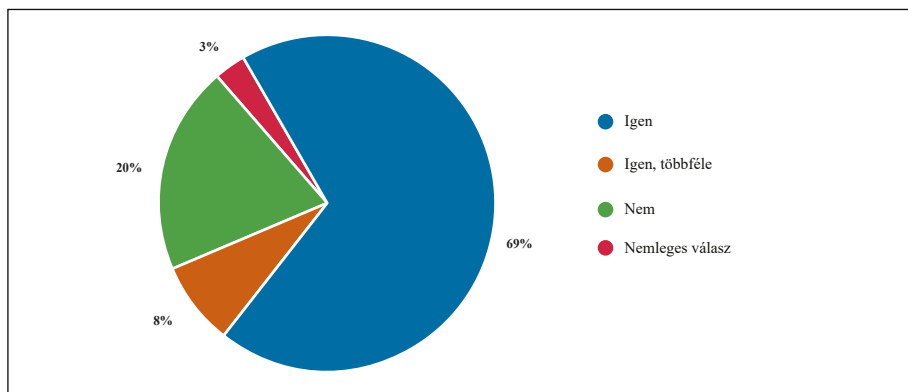

Forrás: Készítette a szerző.

A fogvatartottak közül 130 fő (69,148%) értékelte úgy, hogy biztosított számára a lehetőség a hitélet megélésére, 6 fő (3,191%) nem válaszolt a kérdésre, 37-en (19,680%) vélték úgy, hogy nem kapnak lehetőséget, 15 fő (7,978%) pedig több felekezeti, misszió alkalmait is látogatja, közülük 2 fő (1,063%) „keresőnek” jellemezte magát. A nemleges válaszok lehetséges okairól 71 fő (37,765%) nyilatkozott. A koronavírus-járvánnyal kapcsolatos korlátozásokat mindössze 3 fő (1,595%) említette. Meg kell említeni a fentiekkel összefüggésben, hogy a koronavírus-járvány kezelésével összefüggésben kiadott intézkedési tervekben meghatározásra került, hogy a fogvatartottak lelki gondozásában, börtönpasztorációjában, missziós tevékenységében – helyi megállapodás alapján – együttműködő külső egyházi és civil személyek esetében a személyes jelenléttel történő tevékenységeket mellőzni kell, annak pótlására az érintettek lehetőség szerint küldjenek be írásos anyagokat, DVD-felvételeket, hangfelvételeket, melyek a börtönlelkészek útján, zárt láncú televíziós hálózaton keresztül eljuttatásra kerültek a fogvatartottak részére. Ugyancsak 3 fő (1,595%) esetében merült fel,

hogy őket nem megfelelően tájékoztatták arról, hogy milyen vallásgyakorlási lehetőségek vannak a bv. intézetben.

6. számú ábra: Vallásgyakorlás lehetőségének biztosítottsága

Forrás: Készítette a szerző.

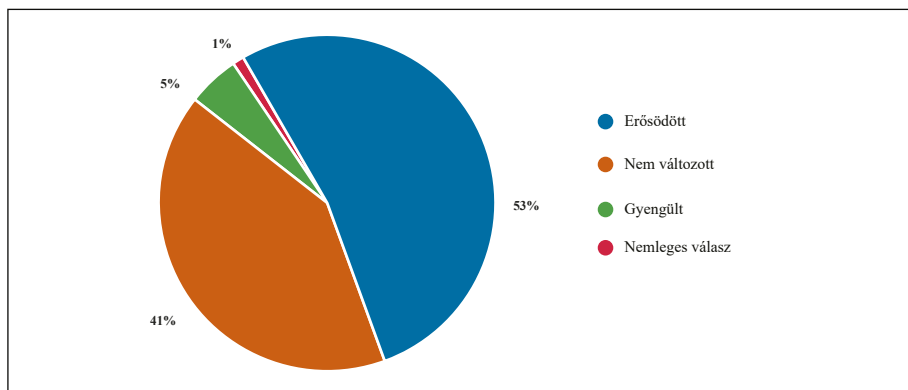
Az elégedetlenségüknek hangot adók közül 10 fő (5,319%) olyan vallások, felekezetek (buddhizmus, iszlám, baptizmus) iránt érdeklődik, melyek jelenleg az adott bv. intézetben még bejáró börtönmissziós szinten sincs reprezentálva. Szintén 10 fő jelzett úgy, hogy más felekezet vonatkozásában gyakorolta a hitét (görögkatolikus, HIT Gyülekezete, Szabadkeresztyén Gyülekezet, római katolikusnak vallja magát, azonban a bv. intézetbe nem jár be katolikus pap) a befogadást megelőzően, melyre most az elhelyezését biztosító bv. intézetben nincs lehetősége. Két fő (1,063%) írta le, hogy a felügyelet nem biztosítja az igényelt felekezetű foglalkozásra történő előállítását és szintén 2 fő nem tartja hívőnek magát. „Semmi sincs távolabb Istentől mint a börtönben ránk erőltetett vallási dogmák.” – nem jelzett korú férfi fogvatartott, Márianosztrai Fegyház és Börtön.

A férfiakat összevetve a nőekkel kitűnik, hogy a nők esetében nagyobb arányban (24,444%) mutatkozik meg elégedetlenség (nincs a felekezetének megfelelő vallási alkalom, nem biztosítják a foglalkozásra történő eljutását, nem volt információja), míg a férfiak tekintetében a 143 főből 9 fogvatartott (6,293%) fogalmazott meg kifogást.

A 9. kérdésben azzal összefüggésben, hogy a befogadást követően milyen irányba változott a hitéleti hozzáállás 99 fő (52,659%) jelzett vissza úgy, hogy erősödött, közülük 80 fő férfi és 19 fő női fogvatartott, 77 fő (40,957%) esetében nem változott (53 fő férfi és 24 fő nő aránya). 9 fő (4,787%) esetében gyengült a vallásosság (7 fő férfi és 2 fő nő), 8 fő fogvatartott (4,255%) nem válaszolt

a kérdésre. A 9. kérdéssel összefüggésben a nők és a férfiak arányait elemezve a következőket állapíthatjuk meg. Nők férfiakhoz mért arányához képest (25% nő és 75% férfi) kisebb arányban erősödött a vallásosok aránya (19,191% női fogvatartott, 80,808% férfi fogvatartott). A saját csoporthoz viszonyítva szintén különbség figyelhető meg, míg a befogadásra került női fogvatartottak csupán 41,222%-a nyilatkozott úgy, hogy erősödött a hite, addig a férfi fogvatartottak esetében ez az arány 55,944%.

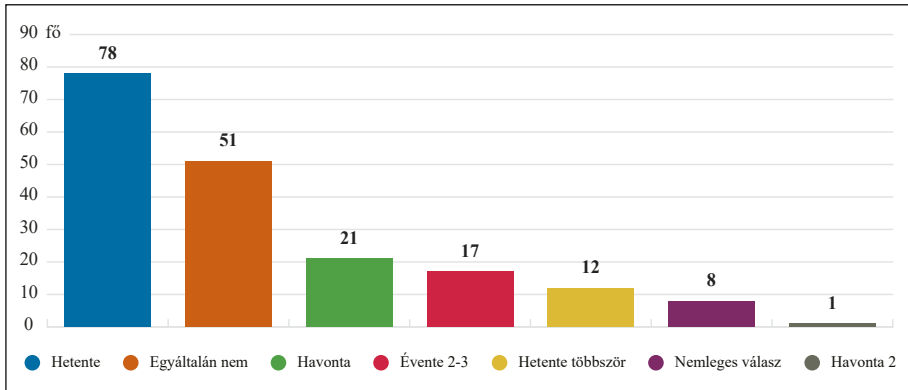
7. számú ábra: *Hogyan változott a vallásossága a befogadást követően?*

Forrás: Készítette a szerző.

A vallási alkalmak látogatásának vizsgálatokor a gyakoriságra vonatkozó kérdést (10.) kiterjesztve, valamennyi egyházi és missziós alkalomra értve fogalmaztuk meg. A megkérdezettek közül 51 fő (27,127%) egyáltalán nem látogat semmilyen vallási foglalkozást, 17 fő (9,042%) évente két-három alkalommal, a jelesebb egyházi ünnepek során, havonta 22 fő (11,170%), hetente 78 fő (41,489%), hetente többször 12 fő (6,382%) jár vallási foglalkozásokra. Nem válaszolt 8 fogvatartott (4,255%).

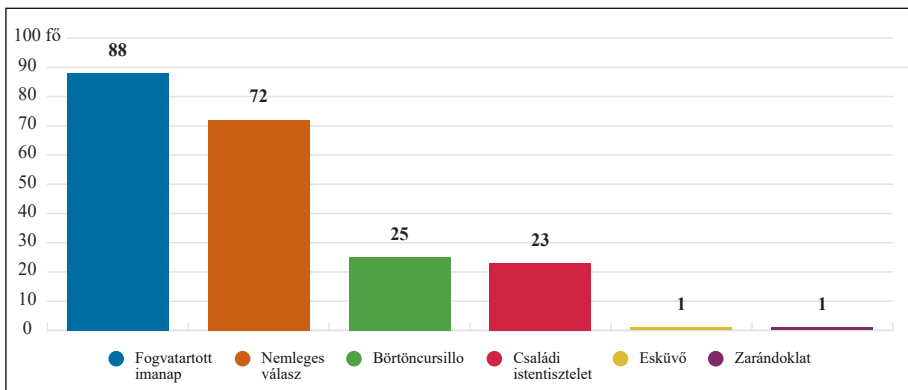
8. számú ábra: Vallási alkalmak látogatásának gyakorisága

Forrás: Készítette a szerző.

A rendszeresen – hetente vagy hetente többször – ismétlődő foglalkozásokon felül a büntetés-végrehajtási szervezet kiemelten kezelt vallási programjait is a kutatás fókuszába helyeztük. Fogvatartotti imanapon 88 fő (46,808%), börtöncursillon 25 fő (13,297%), családi istentiszteleten 23 fő (12,234%), zárándoklaton 1 fő (0,531%) vett részt. Nem válaszolt a kérdésre, nem vett részt (a kérdés értelmezésétől függően) semmilyen nagyobb eseményen 72 fő (38,297%). Nem volt opció, ugyanakkor 1 fő fogvatartott kézírással a lapszélien megjelölte, hogy házasságkötésére került sor a bv. intézetben.

9. számú ábra: Kiemelt vallási programokon való részvétel

Forrás: Készítette a szerző.

A 11. számú kérdésen belül arra kerestünk válaszokat, hogy az elítéltek milyen élményekkel, tapasztalásokkal lettek gazdagabbak az előző bekezdésben írt vallási alkalmak által. Hitének megerősödését élte át 19 fő (10,106%), megnyugvást lelt a programok által 16 fő (8,510%), közösségi élményt adott 6 főnek (3,191%), formálisan megünnepelhették a bv. intézeti keretek között az egyházi ünnepeket 5 fő (2,659%), lelki feltöltődést adtak 5 főnek (2,659%), 5 fő (2,659%) a bibliai ismereteit gyarapította, 3 fő (1,595%) a szentlélekkel való töltekezés élményéről vallott, szintén 3 fő (1,595%) a szeretet érzésének megéléséhez jutott el. 10 fő (5,319%) jelezte, hogy nem vett részt kiemelt vallási eseményeken, illetőleg az(ok) nem adtak részükre lelki élményt. A kérdésre 84 fő (44,680%), tehát a megkérdezettek közel fele nem válaszolt. Egyéb címző alatt kategorizáltuk azon 30 fő (15,957%) elítélt válaszait, melyeket egyik fenti kategóriába sem tudtunk behelyezni. Az általuk adott válaszok közül párat – a kutatás szempontjából adekvát választ – idézünk.

„Pozitív élményeket szereztem, és szerzek is minden napon az Úr jelenlétében.” – 38 éves férfi fogvatartott, Váci Fegyház és Börtön.

„Nem voltam még ilyen vallási alkalmakon, de azt tapasztalom az előzetes letartóztatásom óta, hogy a rabok 80%-a itt tanulják meg sajnós a hitet, és hogy mi vagy ki is Isten igazából!” – 33 éves női fogvatartott, Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet.

„Ráébred az ember, hogy mennyi minden másképp lett volna ha hamarabb éreztük volna a gondviselést!” – 35 éves férfi fogvatartott, Balassagyarmati Fegyház és Börtön.

A tanulmány elkészítésében, a kérdőív összeállításában fontos szempont volt, hogy a Börtönlelkész Szolgálat által eddig nyújtottakon kívül még milyen hitéleti igények fogalmazódnak meg a fogvatartottak részéről (12. kérdés).

A lehetőséggel – hogy kifejezze az igényeit – nem élt a válaszadók közel fele, 90 fő (47,872%). A vallási alkalmak számának és fajtájának növelését 41 fő (21,808%) szeretné. A több, színesebb vallási alkalom körébe értendő a családi istentisztelet, szentmise, zarándoklat, egyéni lelki gondozás, zenés dicsőítés, színjátszó kör, filmklub és tanúságtételek.

Elégedettségét fejezte ki a programok tekintetében 16 fő (8,510%), hittan, illetőleg teológiai oktatásban venne részt 10 fő (5,319%), nem adott értelmezhető választ 6 fő (3,191%), Isten keresés, pontosan nem definiált istenélményben való részesülésének igényét jelezte 5 fő (2,659%), 4 fő (2,127%) nem jelzett másfajta, konkrét igényt, 3 fő (1,595%) a körülmények tekintetében több nyugalom biztosításának az igényét fogalmazta meg, 3 fő (1,595%) más felekezet, vallás iránti (Szabadkeresztény Egyház, Buddhista Egyház, iszlám) elköteleződését

jelezte, mely jelenleg nem adatik meg számukra, 1–1 fő (0,531–0531%) a szent-ségek kiszolgálását (elsőáldozás), valamint nem magyar állampolgárként az anyanyelvi vallásgyakorlás biztosítását hiányolta. Nem adott értelmezhető választ 6 fő (3,191%).

Érdekes, meglepő, kritikus álláspontot fogalmazott meg a 12. kérdés vonatkozásában 8 fő, melyet nem tudtunk kategorizálni. A teljesség igénye nélkül néhányat idézünk azok közül.

„Azt szeretném megtapasztalni, hogy azok akiknek egy szikrányi hitük sincsen próbálják meg járjanak lelkészhez és szívből bánják meg a bűnüket!” – 33 éves férfi fogvatartott, Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet.

„Csak hagyjanak békén a vallási dogmákkal! Szeretném megtapasztalni azt, hogy visszaadják végre az elvett szabadságomat amit istentől kaptam és amit a rendszer istenre és a törvényre hivatkozva elvett a beleegyezésem nélkül!” – nem jelzett életkorú férfi fogvatartott, Márianosztrai Fegyház és Börtön.

„Hogy a börtön dolgozói legyenek vallásosak!” – 29 éves férfi fogvatartott, Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet.

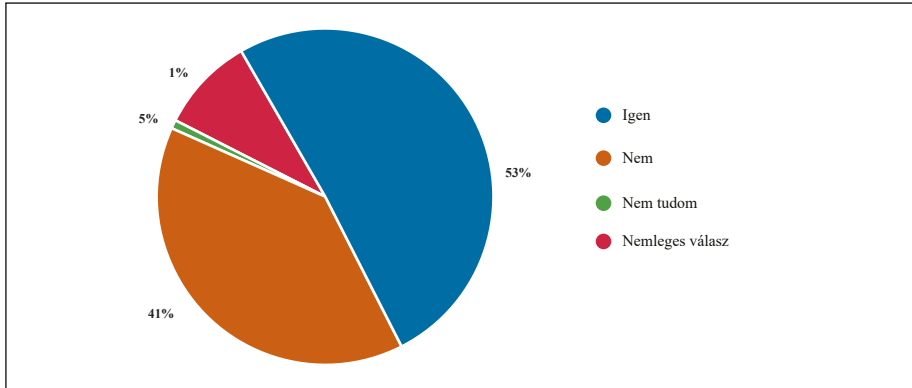
„Hogy az ember miért itt a börtönben keresi Istent és miért itt bánja meg a bűneit. Egyszerűen mikor pozitív irányba halad az életünk, akkor ritkán keressük Istent [...] Minél több és igaz hittárrsal találkozom! Nem csak dicséret vadászokkal!” – 26 éves férfi fogvatartott, Szegedi Fegyház és Börtön.

Ezekben a véleményekben a fogvatartott társak és a személyi állomány irányába megfogalmazott kritika bontakozik ki. A fentiekben 2 fő elítélt (1,063%) választ azért választottuk ki, mert a válaszuk értelmében eljutottak bűneik felismerésének fontosságához és a bünbánat gyakorlásának szükségességéhez. Utalva a tanulmány bevezetőjében írtakra, végső soron ezek szolgálják leginkább a büntetőjogi célokat és a közösség, a társadalom hatékony működését.

A szabadságvesztés büntetés töltése alatt bekövetkező deprivációk elviselésében a hitélet (1–6-ig terjedő skálán mérve) 3,199 értékben járul hozzá a válaszadók értékelése szerint. A kérdésre 54 fő (28,723%) nem válaszolt.

Azon kérdésre, hogy a szabadulást követően a visszailleszkedését, utógondozását illetően számít-e a börtönlelkészi szolgálatra 96 fő (51,063%) fő válaszolt igennel, 74 fő (39,361%) szerint nem számít a börtönlelkészi szolgálat ezen közreműködésére, 1 fő (0,531%) nem tudja (ezt a választ írta a lapszélre az eldöntendő kérdés válasz alternatívájaként). A kérdőívet kitöltők köréből 17 fő (9,042%) nem jelölt meg választ.

10. számú ábra: Börtönlelkészi Szolgálatra történő támaszkodás a szabadulást követően

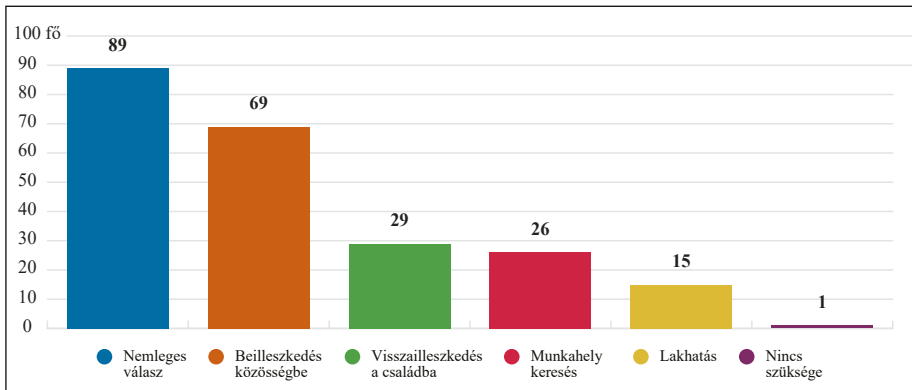

Forrás: Készítette a szerző.

Kibontva a 14. számú kérdést a segítség mibenlétére az alábbi számarányokban jelöltek meg válaszokat. A számok elemzésében figyelembe kell venni, hogy többen több választ is megjelöltek.

Visszailleszkedés támogatása közösségbe, gyülekezetbe: 69 fő (36,702%).
 Visszailleszkedés támogatása a családba: 29 fő (15,425%).
 Munkahely keresés segítése: 26 fő (13,829%).
 Lakhatás biztosítása: 15 fő (7,978%).
 Nem válaszolt a kérdésre 89 fő (42,340%).
 A fenti alternatívákon kívül egy fő fogvatartott adott a segítségre elutasító választ.

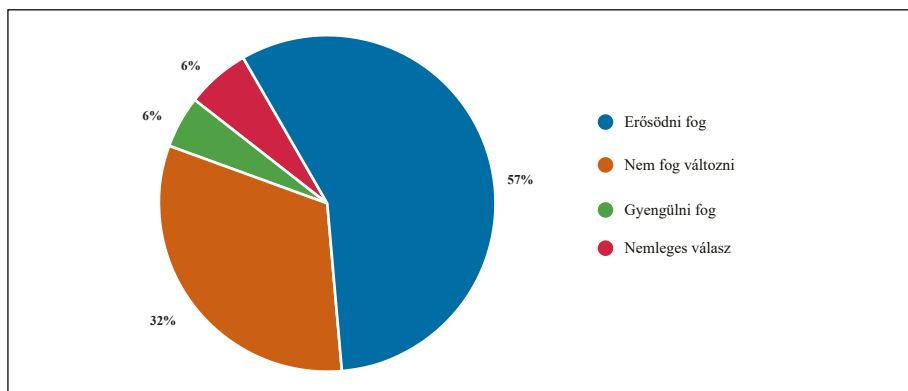
11. számú ábra: A börtönlelkésztől való segítségvárás formája

Forrás: Készítette a szerző.

Az utolsó kérdés a szabadulást követő hitéleti intenzitással függ össze. A válaszadók több mint a fele, 107 fő (56,914%) érzi úgy, hogy erősödni fog a hite a szabadulást követően, 60 fő (31,914%) véleménye alapján nem fog változni a hite, 9 fő (4,787%) szerint gyengülni fog, mivel a szabad élet rohanó világában nem lesz annyi idő, lehetőség a hitélet megélésére. A kérdésre nem válaszolt 12 fő (6,382%).

12. számú ábra: Szabadulást követő hitéletváltozás

Forrás: Készítette a szerző.

Sajnos a megkérdezettek magas számban, 111 fő (59,042%) nem válaszoltak a 15. kérdés narratív részére. A válaszadók közül többen nem értelmezhető választ adtak 14 fő (7,446%), illetőleg nem a kérdésre válaszoltak, hanem egyfajta fogadalmat fogalmaztak meg – 17 fő (9,042%) – a szabadulást követő időszakra. A változások előmozdításával összefüggésben hálaérzetüket fejezték ki a legnagyobb arányban (18 fő, 9,574%). Fontos kiemelni, hogy az előző csoportból 1 fő (0,5319%) a büntetés-végrehajtás és a börtönlelkészi szolgálat irányába érzett hálájának adott hangot. A hitének erősödésével kapcsolatos narratívát fogalmazott meg 11 fő (5,851%), 8 fő (4,255%) Krisztus követő hozzáállásával, 5 fő (2,659%) a közösség erejével, 3 fő (1,595%) a lelkiületükben bekövetkezett gazdagodással, 1 fő (0,531%) az ima erejével magyarázza a szabadulás után valószínűsíthető erősödő hitéleti tevékenységét.

A kérdőíves felmérés összegzése

A felmérés eredményéből a következő megállapításokat tehetjük meg. A vizsgált bv. intézetek vonatkozásában a fogvatartottak nagyobb része 67,553% vallásos

nevelést kapott. A befogadást megelőző vallásosságuk szintjét hatos skálán mérve valamivel több mint a felénél, 3,155 pontértékre helyezték. A befogadást követően számos lehetőség, fórum a rendelkezésükre állt, ahol tájékozódhattak, tájékoztatást kaphattak a hitéleti alkalmak látogatási lehetőségeiről. A koronavírus-járvány egyes hullámai során a Börtönlelkészi Szolgálat és a börtönmisszióban szerepet játszó szervezetek, közösségek számára elsődlegesen a zárt láncú televíziós rendszerek segítségével vált lehetővé a vallási programok biztosítására. A koronavírus-járvánnyal kapcsolatos korlátozásokat mindössze 3 fő (1,595%) említette. A fogvatartottak közel 70%-a értékelt úgy, hogy biztosítva érzi a vallásszabadsággal összefüggő jogainak gyakorlását. Átfedésben 15 fő (7,978%) úgy nyilatkozott, hogy több felekezet, misszió alkalmait is látogatja. A megkérdezett fogvatartottak közül 37 fő (19,680%) gondolja úgy, hogy nem biztosítják a bv. intézetben belüli vallásgyakorlását. Legnagyobb arányban más, a bv. intézetben jelen nem lévő vallás vagy felekezet foglalkozásain vettek részt. Érdekes és markáns különbség fedezhető fel a férfiak és a nők között. Míg a férfiaknak 9,293%-a, addig a nőknek 24,444%-a elégedetlen a bv. intézeti hitélettel. Meglepő, a fentiekkel összhangban további különbségek fedezhetők fel a férfiak javára azzal összefüggésben, hogy bekerülést követően milyen irányba változott a vallásosság. A férfiak vallásossága mind a saját halmazukhoz képest, mind a teljes (N) halmazhoz viszonyítottan jobban elmozdult az intenzívebb vallásosság irányába.

A Börtönlelkészi Szolgálatról szóló bevezetőben Dr. Veres András püspök beszédéből idézettek szerint a bűnelkövetők, az elítéltek köréből csekély számban jutnak el a (bűn)cselekményük felismerésére és a valódi bűnbánatra. A kérdőív direkt módon ugyan nem tartalmazott kérdést a bűnbánattal összefüggésben, ugyanakkor a fogvatartottak részére adott volt a lehetőség, hogy az azzal kapcsolatos gondolataikat megjelenítsék, kifejtsék. A bűn, a bűnbánat felismerésének szükségessége csupán két fő fogvatartott mondatai között jelent meg, az okok, a miérték keresése további felmérések, kutatások szükségességére mutat rá.

A felmérés során szerzett tapasztalatok, tanulságok összefoglalása

A kérdőívek feldolgozása során szerzett tapasztalatok alapján megállapíthatjuk, hogy az alkalmazott kérdőív jó kiindulási alapot jelentett a felmérés elvégzéséhez és egy további, ráépíthető kutatás elvégzéséhez, azonban szükséges több előremutató, beépítendő tapasztalattal számot vetnünk. A minél több és hitelesebb válaszadás megszerzése érdekében a kérdőív felvezető szövegének

szerkezetét módosítani szükséges (kb. mennyi időt vesz igénybe a kitöltés és kihez fordulhatnak a fogvatartottak további kérdésekkel).

A fogvatartottak figyelmének, fókuszának hatékonyabb vezetése szükséges, kerülendő az idegen, fogvatartottak számára nem érthető szavak használata, például a 13. kérdésnél a fogvatartotti deprivációk feldolgozásával összefüggésben. Érdemes megfontolni a kifejtendő kérdések mellőzését vagy kisebb arányban történő alkalmazását, mert a tapasztalatok alapján a jól használható válaszok és a sablonos válaszok aránya kedvezőtlen határfokot mutat. Két kérdés tekintetében igyekeztünk az okokra közvetlenül rákérdezni: a 8. kérdésben azon fogvatartottak körében, akik többféle missziós foglalkozást látogatnak arra kérdeztünk rá, hogy mi ennek a szerteágazó érdeklődésnek a motivációja, és a 15. kérdésben pedig azt próbáltuk felfedni, hogy a szabadulást követő változó hitéletet milyen okok idézhetik elő. Míg az előbbi vonatkozásában 37-en jeleztek vissza, hogy nem biztosított a hitélet a bv. intézetben belül, ezzel szemben 71 fő fogvatartott adott választ az okokat firtató kérdésre. Az utóbbi (15.) kérdés tekintetében 111 fő (59,042%) volt, akik a kifejtős kérdésre nem adtak választ.

Felhasznált irodalom

Tihanyi M. (2020). *Bűn – Hit – Szabadulás. A vallás szerepe a büntetés-végrehajtásban*. Alapítvány a Rendvédelmi és Magánbiztonsági Oktatásért és Kutatásért.

Tizenöt éves a börtönlelkészi szolgálat. Kerekasztal-beszélgetés lelkészekkel a szolgálatokról. *Börtönügyi Szemle*, 34(3), 70–86.

Veres A. (2012). A börtönpasztoráció teológiai dimenziói. *Börtönügyi Szemle*, 40(2), 19–21.

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Szilassy R. (2021). A fogvatartottak vallásgyakorlásának aspektusai. *Belügyi Szemle*, 70(S14), 78–95. <https://doi.org/10.38146/BSZ.SPEC.2022.4.4>